

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงตามจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา และคำอธิบายรายวิชา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
พุทธศักราช 2562 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ



รหัสวิชา 20000-1507

(หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง)

ได้ผ่านการตรวจการประเมินคุณภาพจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ครั้งที่ 2
หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ประกาศลำดับที่ 590

วัฒนธรรมอาเซียน

ASEAN Culture



ผศ. ดร. เสริมฐชัย ชัยสนิท

พิศิษฐ์ กาญจนพิมาย

91.-

วัฒนธรรมอาเซียน

(ASEAN Culture)

รหัสวิชา 20000-1507

หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) กระทรวงศึกษาธิการ



ดร. เสรษฐชัย ชัยสนิท

Ph.D. (Learning In Innovation Technology)

KMUTT, Doctoral Program in Collaboration with
California State University, Sacramento, U.S.A

พิสิษฐ์ กาญจนพิมาย

กศ.บ., กศ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา),

นศ.ม. (การประชาสัมพันธ์)

วัฒนธรรมอาเซียน

ISBN 978-616-495-045-0



จัดพิมพ์และจำหน่าย โดย...

บริษัทวังอักษร จำกัด...

69/3 ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600

โทร. 0-2472-3293-5 โทรสาร 0-2891-0742 Mobile 08-8585-1521

Facebook : สำนักพิมพ์ วังอักษร

e-Mail : wangaksorn9@gmail.com

<http://www.wangaksorn.com>

ID Line : @wangaksorn



พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2562 จำนวนที่พิมพ์ 5,000 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

โดยบริษัทวังอักษร จำกัด ห้ามนำส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้
ไปทำซ้ำ ดัดแปลงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชน ไม่ว่ารูปแบบใด ๆ
นอกจากได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากทางบริษัทวังอักษร จำกัด เท่านั้น
ชื่อและเครื่องหมายการค้าอื่น ๆ ที่อ้างอิงในหนังสือฉบับนี้
เป็นสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของแต่ละราย
โดยบริษัทวังอักษร จำกัด มิได้อ้างความเป็นเจ้าของแต่อย่างใด

วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Culture)

รหัสวิชา 20000-1507

จุดประสงค์รายวิชา เพื่อให้

1. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน
2. สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาเซียนเพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคม
3. ตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มประชาคมอาเซียน

สมรรถนะรายวิชา

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน
2. สืบค้นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน
3. วางแผนการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน



ตารางวิเคราะห์สมรรถนะรายวิชา

วิชาวัฒนธรรมอาเซียน รหัสวิชา 20000 – 1507

ท - ป - น 1 - 0 - 1

จำนวน 1 คาบ/สัปดาห์

รวม 18 คาบ

สมรรถนะรายวิชา หน่วยที่	แสดงความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน	สืบค้นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน	วางแผนการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน
1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	✓		
2. วัฒนธรรมราชอาณาจักรไทย	✓	✓	
3. วัฒนธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	✓	✓	
4. วัฒนธรรมราชอาณาจักรกัมพูชา	✓	✓	
5. วัฒนธรรมสาธารณรัฐสหภาพพม่า	✓	✓	
6. วัฒนธรรมสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	✓	✓	
7. วัฒนธรรมประเทศมาเลเซีย	✓	✓	
8. วัฒนธรรมสาธารณรัฐอินโดนีเซีย	✓	✓	
9. วัฒนธรรมสาธารณรัฐฟิลิปปินส์	✓	✓	
10. วัฒนธรรมสาธารณรัฐสิงคโปร์	✓	✓	
11. วัฒนธรรมประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม	✓	✓	
12. ความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียน	✓		✓
13. ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาเซียน	✓		✓

คำนำ

วิชาวัฒนธรรมอาเซียน รหัสวิชา 20000-1507 จัดอยู่ในหมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง กลุ่มวิชา สังคมศึกษา ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) กระทรวงศึกษาธิการ ผู้เขียนได้บริหารสาระการเรียนรู้แบ่งเป็น 13 บทเรียน ได้จัดการเรียนรู้/แผนการสอนที่มุ่งเน้นฐานสมรรถนะ (Competency Based) และการบูรณาการ (Integrated) ตรงตาม จุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา คำอธิบายรายวิชาในแต่ละบท มุ่งให้ความสำคัญส่วนที่เป็นความรู้ ทฤษฎี หลักการ กระบวนการ ตัวอย่าง แบบฝึกปฏิบัติ และคำถามเพื่อการทบทวนเพื่อฝึกทักษะประสบการณ์ เร่งพัฒนาบทบาทของผู้เรียนเป็นผู้จัดการแสวงหาความรู้ (Explorer) เป็นผู้สอนตนเองได้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ และบทบาทของผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ให้ความรู้มาเป็นผู้จัดการชี้แนะ (Teacher Roles) จัดสิ่งแวดล้อม เอื้ออำนวยต่อความสนใจเรียนรู้ และเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ (Co-investigator) จัดห้องเรียนเป็นสถานที่ทำงาน ร่วมกัน (Learning Context) จัดกลุ่มเรียนรู้ให้รู้จักทำงานร่วมกัน ฝึกความใจกว้าง (Grouping) มุ่งสร้างสรรค์ คนรุ่นใหม่ สอนความสามารถที่นำไปทำงานได้ (Competency) สอนความรัก ความเมตตา (Compassion) ความเชื่อมั่น ความซื่อสัตย์ (Trust) เป้าหมายอาชีพอันยังประโยชน์ (Productive Career) และชีวิตที่มีศักดิ์ศรี (Noble Life) เหนือสิ่งอื่นใดเป็นคนดี ทั้งกาย วาจา ใจ มีคุณธรรม จรรยาบรรณทางธุรกิจและ วิชาชีพ

ส่งเสริมสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ (Vocational Qualification System) สอดคล้องตามมาตรฐานอาชีพ (Occupational Standard) สร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศ กำลังแรงงาน การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานระดับชาติ (National Benchmarking) และการวิเคราะห์หน้าที่การทำงาน (Functional Analysis) เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม ทุกสาขาอาชีพ เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ขอขอบคุณ ท่านอาจารย์ผู้สอน ผู้ประสาวิชาความรู้ เอกสาร หนังสือที่ใช้ประกอบในการเรียบเรียง ไว้ ณ โอกาสนี้

ดร.เศรษฐชัย ชัยสนิท

พิศิษฐ์ กาญจนพิมาย



สารบัญ

บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความหมายของ “วัฒนธรรม”	1
ลักษณะของวัฒนธรรม	2
องค์ประกอบของวัฒนธรรม	3
ประเภทของวัฒนธรรม	5
วิธีการของมนุษย์กับการสร้างวัฒนธรรม	5
วัฒนธรรม 5 สาขา	7
การแทรกซึมของวัฒนธรรม	8
ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์	8
ความสำคัญของวัฒนธรรมระดับชาติ	9
วัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	11
ประชากรและภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2011	13
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	18
ใบงานบทที่ 1 แผนผังของวัฒนธรรม	19
	22

บทที่ 2 วัฒนธรรมราชอาณาจักรไทย

ภูมิหลังประเทศไทย	23
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศไทย	24
วัฒนธรรมและสังคมของประเทศไทย	28
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	29
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	38
ใบงานบทที่ 2 วันสำคัญของประเทศไทย	41
	44

บทที่ 3 วัฒนธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภูมิหลังประเทศลาว	45
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศลาว	46
วัฒนธรรมและสังคมประเทศลาว	49
	50

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	56
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	58
ใบงานบทที่ 3 วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของลาว	61
บทที่ 4 วัฒนธรรมราชอาณาจักรกัมพูชา	62
ภูมิหลังประเทศกัมพูชา	63
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศกัมพูชา	65
วัฒนธรรมและสังคมประเทศกัมพูชา	66
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	70
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	74
ใบงานบทที่ 4 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของกัมพูชา	77
บทที่ 5 วัฒนธรรมสาธารณรัฐสหภาพพม่า	78
ภูมิหลังประเทศพม่า	79
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศพม่า	81
วัฒนธรรมและสังคมประเทศพม่า	83
วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของพม่า	85
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	89
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	92
ใบงานบทที่ 5 เมืองมัณฑะเลย์	95
บทที่ 6 วัฒนธรรมสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	96
ภูมิหลังประเทศเวียดนาม	97
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศเวียดนาม	100
วัฒนธรรมและสังคมประเทศเวียดนาม	101
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเวียดนาม	106
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	112
ใบงานบทที่ 6 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเวียดนาม	115
บทที่ 7 วัฒนธรรมประเทศมาเลเซีย	116
ภูมิหลังประเทศมาเลเซีย	117
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศมาเลเซีย	119
วัฒนธรรมและสังคมประเทศมาเลเซีย	120



สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของมาเลเซีย	126
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	129
ใบงานบทที่ 7 วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของประเทศมาเลเซีย	132

บทที่ 8 วัฒนธรรมสาธารณรัฐอินโดนีเซีย 133

ภูมิหลังประเทศอินโดนีเซีย	134
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซีย	136
วัฒนธรรมและสังคมประเทศอินโดนีเซีย	137
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศอินโดนีเซีย	143
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	149
ใบงานบทที่ 8 มหาสุปโปโรบูดูร์ หรือ บุโรพุทโธ	152

บทที่ 9 วัฒนธรรมสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ 153

ภูมิหลังประเทศฟิลิปปินส์	154
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศฟิลิปปินส์	157
วัฒนธรรมและสังคมประเทศฟิลิปปินส์	158
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศฟิลิปปินส์	164
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	167
ใบงานบทที่ 9 วันสำคัญของประเทศฟิลิปปินส์	170

บทที่ 10 วัฒนธรรมสาธารณรัฐสิงคโปร์ 171

ภูมิหลังประเทศสิงคโปร์	172
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศสิงคโปร์	173
วัฒนธรรมและสังคมประเทศสิงคโปร์	174
สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของสิงคโปร์	180
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	182
ใบงานบทที่ 10 เมอร์ไลออนหรือสิงโตทะเล	185

บทที่ 11 วัฒนธรรมประเทศเนการา บรูไน ดารุสซาลาม 186

ภูมิหลังประเทศบรูไน	187
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศบรูไน	188
วัฒนธรรมและสังคมประเทศบรูไน	189



สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของบรูไน	194
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	196
ใบงานบทที่ 11 วัฒนธรรมด้านอาหารของประเทศบรูไน	199

บทที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับกลุ่มประเทศอาเซียน 200

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ลาว	202
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-กัมพูชา	203
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-พม่า	205
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-เวียดนาม	206
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย	207
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-อินโดนีเซีย	209
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ฟิลิปปินส์	210
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-สิงคโปร์	212
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-บรูไน	214
เกร็ดความรู้อาเซียน	215
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	217
ใบงานบทที่ 12 เกร็ดความรู้อาเซียน	221

บทที่ 13 ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาเซียน 222

ความแตกต่างและมรดกร่วมทางวัฒนธรรม	224
ความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม	231
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มประชาคมอาเซียน	231
ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 11 กับอาเซียน	236
แบบทดสอบและกิจกรรมการฝึกทักษะ	239
ใบงานบทที่ 13 ยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	243

บรรณานุกรม 244







บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและ วัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (BEHAVIORAL OBJECTIVES)

หลังจากศึกษาจบบทเรียนนี้แล้ว นักศึกษาจะมีความสามารถดังนี้

1. นิยามความหมายของวัฒนธรรม
2. บอกลักษณะและองค์ประกอบของวัฒนธรรม
3. จำแนกประเภทของวัฒนธรรม
4. สรุปวิธีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของมนุษย์
5. อธิบายความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์
6. ระบุความสำคัญของวัฒนธรรมระดับชาติ
7. สรุปวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้



บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การศึกษาเรื่องของสังคมและมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ต้องศึกษา เพราะวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ของสังคม ที่บ่งบอกถึงความเจริญและความเสื่อมตลอดจนวิวัฒนาการ ความเป็นมาของมนุษย์ในแต่ละสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจของมนุษย์ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยเอกภาพของวัฒนธรรม ประเทศใดมีวัฒนธรรมอันดีงามย่อมส่งผลต่อความเจริญ และความสงบสุขของคนในสังคมในประเทศนั้นด้วย

แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนตกลงจัดตั้งประชาคมอาเซียน อันถือเป็นการปรับปรุงตัวครั้งใหญ่และวางรากฐานของการพัฒนาของอาเซียน คือ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้อาเซียนต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น โรคระบาด อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติธรรมชาติ และปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อน และความเสี่ยงที่อาเซียนอาจจะไม่สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจได้กับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะจีนและอินเดียซึ่งมีอัตราขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด

ความหมายของ “วัฒนธรรม”

ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ดังนี้

1. สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือประดิษฐ์ขึ้นเพื่อความเจริญของงาน ในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้
2. สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนรุ่นก่อนสืบทอดกันมา

3. ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติก หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมที่ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และแสดงออกให้ปรากฏในรูปของภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ และระเบียบ ประเพณี

4. มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

สุพัตรา สุภาพ (2525) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

นักวิชาการสังคมศาสตร์ ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมมีความหมายกว้างมาก หมายความว่ารวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตในโลก อาจเป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นใช้สอย ตลอดจนความรู้ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม รวมทั้งกฎข้อบังคับความประพฤติต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปะ หัตถกรรม เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นมานี้จะเป็นวัฒนธรรมได้ก็ต่อเมื่อคนส่วนใหญ่ในกลุ่มสังคมเดียวกันนั้นเห็นชอบและรับไปใช้ร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในสังคมหนึ่ง ซึ่งคนในสังคมอื่นจะเห็นว่าดีหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้าคนในสังคมนั้น ยอมรับที่จะเป็นอยู่ด้วยชีวิตแบบนั้น นั่นก็คือ วัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมในความหมายทางวิชาการ จึงไม่เกี่ยวกับความเจริญงอกงาม หรือสิ่งที่ดีงาม (เอนมัลย์ ราชภัณฑารักษ์, 2545)

กล่าวโดยสรุป

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นนับตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ มนุษย์จะต้องรู้จักประโยชน์จากธรรมชาติ และจะต้องรู้จักควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกัน วัฒนธรรม คือ คำตอบที่มนุษย์ในสังคมคิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้



ลักษณะของวัฒนธรรม

ลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม มีดังนี้

1. เกิดจากการเรียนรู้

วัฒนธรรม ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ย่อมแตกต่างกันไปจากรังของผึ้ง เพราะผึ้งสร้างรังขึ้นโดยสัญชาตญาณที่เป็นเอง



ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้หรือสั่งสอน แต่การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมนั้น ดังนั้น วัฒนธรรมเกิดขึ้นในหมู่มนุษย์จะต้องมีการเรียนรู้จากมนุษย์ที่เป็นสมาชิกในสังคมเท่านั้น

2. เป็นมรดกของสังคม

วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดและการเรียนรู้จากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไป การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกรุ่นนั้น จะต้องใช้ระยะเวลายาวนาน เครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือ การที่มนุษย์มีภาษาเป็นสื่อกลาง ภาษาจึงช่วยให้มนุษย์ได้แสดงความรู้สึกละเอียดและสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ ช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อมาเป็นมรดกทางสังคม

3. เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

บุคคลที่เกิดในสังคมใด ก็จะได้รับรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม เช่น วัฒนธรรมไทยก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตในลักษณะหนึ่ง ไม่ว่าในด้านการแต่งกาย อาหารการกิน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมไทย จึงกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทย คนญี่ปุ่นหรือชาติอื่น ๆ จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง

4. เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้

จากการที่มนุษย์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น การประดิษฐ์รถยนต์ทำให้ระยะเวลาในการติดต่อรวดเร็วขึ้น การขนย้ายสินค้าและการให้บริการรวดเร็วขึ้น อันมีผลทำให้เกิดการสร้างถนนหนทางมากมาย และยังก่อให้เกิดผลต่อสังคมในด้านอื่น ๆ ตามมาอีกมาก

5. มีลักษณะเป็นการแสดงถึงรูปแบบของความคิด

ในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์วัฒนธรรมมีผลมาจากการช่วยกันกำหนดรูปแบบของความคิด ในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกรับรู้ร่วมกันและประพฤติปฏิบัติตามแนวความคิดนั้น เช่น คนไทยพบหน้ากัน จะยกมือไหว้เป็นการทักทายซึ่งกันและกัน ส่วนชาวตะวันตกจะทักทายกันด้วยการจับมือ

6. มิใช่เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

วัฒนธรรมเป็นของส่วนรวม ซึ่งเกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและสร้างรูปแบบในการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน วัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่สมาชิกในสังคมคนใดคนหนึ่งยอมรับและถือปฏิบัติเท่านั้น (วราวุธ สุวรรณฤทธิ์, 2546)





องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects)

ได้แก่ ผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปวัตถุ หรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอด เช่น รถไถนา อาคารบ้านเรือน เครื่องจักร เป็นต้น

2. องค์การ (Association of Organization)

ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ที่มีการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมเป็นมาตรฐาน ทุกคนในสังคมรับรู้ร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานแน่นอน เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา เป็นต้น

3. องค์พิธีการ (Usage)

ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปของพิธีกรรมต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งแสดงออกในรูปพิธีกรรม เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีไหว้ครู พิธีอุปสมบท โดยพิธีเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม เป็นต้น

4. องค์คติ หรือความคิด (Concepts)

ได้แก่ ระบบความเชื่อ แนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ อุดมการณ์ ทศนคติ เช่น ความเชื่อทางศาสนา ความคิดทางการเมือง เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว เมื่อนำมาสรุปกันอาจจะแบ่งองค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมได้ คือ ระบบเทคโนโลยี ที่ประกอบด้วย ความรู้ทางเทคนิค วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติ ระบบสังคม ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ และอุดมการณ์ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าว มีได้แยกส่วนเป็นอิสระจากกัน แต่มีการเชื่อมโยงประสานสอดคล้องกันภายในระบบสังคมและการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในรูปวิถีการดำเนินชีวิต



ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์การเรียนการสอน อุปกรณ์การครัว อุปกรณ์การสื่อสาร โบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุ สถาปัตยกรรม ศิลปะดนตรี เครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ภาษา อุดมการณ์ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม เหมาะสมสอดคล้องกับศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ เช่น ความเชื่อเรื่องพระเจ้า เชื่อในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

การแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทนั้น นักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเภทที่สอง หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ทางด้านวัตถุ นั้นยังคลุมเครือ เห็นว่าน่าจะแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (ณรงค์ เสียงประชา, 2528)

1. **วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material - Having)** ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น รถยนต์ อาคารบ้านเรือน โต๊ะ และเก้าอี้ เป็นต้น

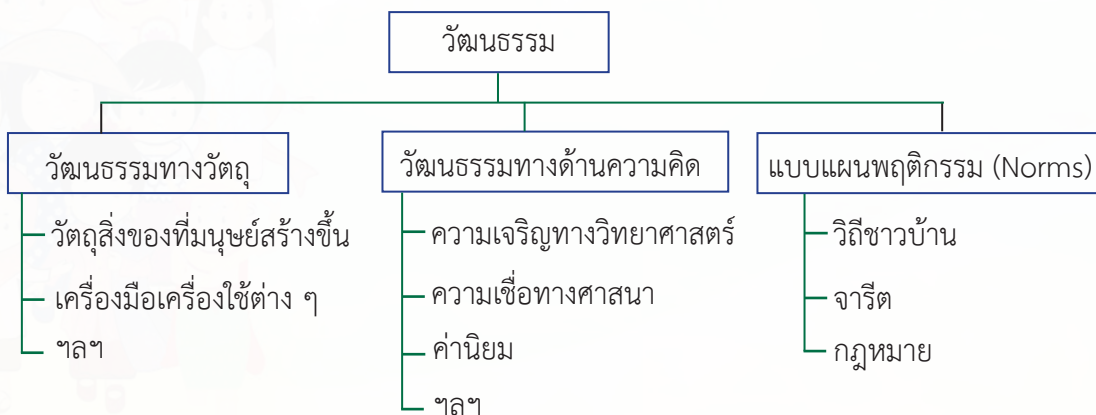
2. **วัฒนธรรมทางด้านความคิด (Ideas - Thinking)** ตัวอย่างของวัฒนธรรมทางด้านนี้ ได้แก่ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา วรรณคดี และสุภาษิต เป็นต้น

3. **วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms - Doing)** ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

3.1 **วิถีประชา (Folkways)** ได้แก่ การบวชของลูกชายเมื่ออายุครบ 20 ปี เพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดาถ้าใครไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการตีดนิพนินทา

3.2 **จารีต (Mores)** ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนถือเป็นการผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดจากสังคม ตัวอย่างเช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ ทอบทแทนเมื่อท่านแก่เฒ่า และเราอยู่ในภาวะที่จะรับผิดชอบได้

3.3 **กฎหมาย (Laws)** ได้แก่ ระเบียบที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามตัวบทกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ



รูปที่ 1.1 แผนผังของวัฒนธรรม



วิธีการของมนุษย์กับการสร้างวัฒนธรรม

กระบวนการหรือวิธีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของมนุษย์ มีทั้งวิธีตั้งใจและไม่ตั้งใจทำขึ้น แต่การกระทำนั้น ๆ เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมา เช่น ในลักษณะเหตุบังเอิญต่าง ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ทำให้เกิดหรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้น

วิธีและกระบวนการสร้างสรรค์แบบจงใจ มี 3 วิธี คือ

1. **การค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์** เช่น แหล่งน้ำมัน แร่ธาตุต่าง ๆ ระบบการหมุนเวียนของกระแสโลหิต เป็นต้น การค้นพบเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมไปถึงการนำเอาความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อช่วยให้สิ่งที่ค้นพบมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. **การประดิษฐ์** มี 2 วิธี คือ **การประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม** ได้แก่ เครื่องบิน จรวด ดาวเทียม เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น **การประดิษฐ์ทางสังคม** ได้แก่ คณะรัฐบาล องค์การสันนิบาต กลุ่มสมาคม เป็นต้น

3. **การแพร่กระจาย** โดยมีการเผยแพร่ภายในสังคมเดียวกัน หรือในระหว่างสังคมก็ได้ การเผยแพร่เป็นกระบวนการแบบ 2 ทาง คือ “ให้” และ “รับ” ส่วนใครจะให้หรือรับได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจงใจให้เห็นคล้อยตาม

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. **การเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ** เช่น ความรุนแรงของธรรมชาติ ความรู้ และคุณภาพของมนุษย์ในสังคม ความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงในสังคมภายนอก หรือความถี่ในการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นต้น

2. **การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ** จากผลการสำรวจพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุมีความเร็วว่าการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ หรืออาจกล่าวได้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุมีมากกว่าความเจริญทางด้านจิตใจ เพราะความเจริญทางด้านวัตถุมองเห็นได้ง่าย

3. **การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม** เกิดจากบทบาทของมนุษย์ที่กำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า เช่น “ความปรารถนา” ของมนุษย์ที่ต้องการให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ตัวอย่าง เช่น ต้องการให้เทคโนโลยีมีความสามารถเจริญก้าวหน้า เพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาสเพิ่มพูนความสามารถตามธรรมชาติของตนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การปรับปรุงเครื่องใช้ในบ้าน เครื่องใช้ในสำนักงาน เครื่องใช้ในการสื่อสารขนส่ง ให้ทันสมัยใช้การได้ดี เป็นต้น



ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคม

วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกัน เช่น บ้านซึ่งเป็นที่อยู่ของคนไทย คนญี่ปุ่นหรือคนจีน จะมีรูปแบบของบ้านแตกต่างกัน คนเอเชียมีอาหารหลักเป็นข้าว คนยุโรปรับประทานขนมปัง นม เนย เนื้อสัตว์ การแต่งกายก็จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามความนิยม ตามประเพณีของแต่ละสังคม การประเพณี การปฏิบัติระหว่างกันในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ก็แตกต่างกันไป เช่น คนไทยพบกันจะทักทายกันว่า “สวัสดี” หรือยกมือไหว้กัน แต่คนอเมริกันจะใช้คำทักทายว่า “สบายดีหรือ” แล้วก็สัมผัสมือกัน คนไทยเมื่อเข้าโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือขึ้นบนบ้านของตนเอง หรือของผู้อื่นจะถอดรองเท้า แต่คนฝรั่งไม่ถอดรองเท้า เป็นต้น แม้แต่ในวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น ด้านภาษา วรรณคดี สถาปัตยกรรม แบบของเครื่องปั้นดินเผา แกะสลัก ภาพเขียน การร้องรำทำเพลง กีฬา การพักผ่อน หย่อนใจ หลักศีลธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี นิสัยใจคอ ความสามารถ ค่านิยมและกฎหมายก็แตกต่างกันไป

วัฒนธรรม 5 สาขา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2522) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา คือ

1. **สาขามนุษยศาสตร์** ได้แก่ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น
2. **สาขาศิลปะ** ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องภาษา วรรณคดี ดนตรี ฟ้อนรำ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น
3. **สาขาช่างฝีมือ** ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องถม การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทำเสื้อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น
4. **สาขาคหกรรมศิลป์** ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องอาหาร เสื้อผ้า การแต่งกาย บ้าน ยา การดูแลเด็ก เครื่องครัว การรู้จักประกอบอาชีพช่วยเหลือเศรษฐกิจในครอบครัว เป็นต้น
5. **สาขากีฬาและนันทนาการ** ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง กีฬาพื้นบ้าน

การแทรกซึมของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของคน เพราะมีการแทรกซึมด้วยการอบรม สั่งสอน และการเลียนแบบกัน ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในโลกติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกขึ้น เพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี ดังนั้น เมื่อคนต่างชาติ ต่างศาสนา ต่างภาษา ได้มีโอกาสคบหาสมาคมกัน จึงมีความจำเป็นที่

จะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกันโดยปริยาย วัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ มีการแทรกซึมเกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยการอบรมสั่งสอน และการเอาอย่างกันนี้เอง คือ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพี้ยนไปจากเดิม การแทรกซึมของวัฒนธรรมนี้มีทั้งผลดีและผลเสีย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติแต่ละอย่างและการยอมรับของสังคม เช่น เดิมคนไทยรับประทานอาหารด้วยมือ ปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ใช้ช้อนหรือช้อนส้อม ถือได้ว่าเป็นผลจากการแทรกซึมจากวัฒนธรรมยุโรป และเป็นไปในทางดีเพราะสะดวก ถูกสุขลักษณะของการรับประทาน การทำความสะอาดก็ง่ายกว่า ประโยชน์ที่เกิดขึ้นนี้มีผลดีทั้งส่วนตัวและส่วนรวม นับเป็นผลดีที่คนไทยยอมรับ แต่ก็มี การแทรกซึมของวัฒนธรรมบางอย่างที่เปลี่ยนไปแล้วเป็นที่นิยมเฉพาะบางกลุ่ม คนบางกลุ่มไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนี้ มักจะอยู่ในระดับที่เป็นค่านิยม เช่น การนิยมเพลงในจังหวะเร้าร้อน การไม่ถือในเรื่องการร่วมเพศที่ผิดศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การแต่งกายชนิดนุ่งน้อยห่มน้อยในที่สาธารณะ เป็นต้น แต่พฤติกรรมที่คนบางคนแสดงออกและยอมรับเฉพาะกลุ่มนี้ คนในสังคมส่วนใหญ่อาจไม่ยอมรับ แต่ผู้ประพฤติปฏิบัติเมินเฉย เพราะเขาได้ตัดสินใจเลือกปฏิบัติเช่นนั้นแล้ว แม้จะไม่ผิดที่คนจะตัดสินใจด้วยตัวเอง แต่การตัดสินใจทำให้ส่วนรวมเสียผลประโยชน์ถือว่าไม่ควรปฏิบัติ



ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์

วัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากในการศึกษาเรื่องของสังคมมนุษย์ ถ้าหากมนุษย์ไม่มีวัฒนธรรม มนุษย์คงไม่สามารถเอาตัวรอดและสืบเผ่าพันธุ์มาจนถึงปัจจุบันได้ วัฒนธรรมเป็นวิธีการที่มนุษย์ใช้ตอบสนองความต้องการของชีวิต ทุกสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมานอกเหนือจากที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จัดว่าเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น

มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวเท่านั้นที่มีวัฒนธรรม การที่จะเข้าใจถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น จำเป็นต้องรู้ถึงธรรมชาติของมนุษย์ และความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์

ธรรมชาติของมนุษย์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ทุกแห่งทุกยุคทุกสมัยมีอยู่เหมือนกัน อันได้แก่ วิสัยสมารถที่จะเรียนรู้ได้ รวมทั้งความสามารถในการสื่อความหมาย โดยใช้สัญลักษณ์และความต้องการจำเป็น ซึ่งแยกได้เป็นความต้องการจำเป็นทางร่างกาย จิตใจ และสังคม

ความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์นั้นมีอยู่มากมายหลายประการ แต่ความแตกต่างประการหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ก็คือ วิธีการที่ใช้ตอบสนองความต้องการของชีวิต สำหรับสัตว์นั้น การตอบสนองความต้องการของสัตว์กระทำเองโดยสัญชาตญาณ **สัญชาตญาณ** คือ ความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด ถ่ายทอดมาโดยสายโลหิต และเป็นลักษณะเฉพาะของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ช่วยให้สัตว์ประเภทนั้นสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ในโลก สัญชาตญาณเป็นพลังผลักดันให้สัตว์นั้นกระทำหรือมีพฤติกรรมในรูปใดรูปหนึ่งแน่นอน เช่น นกจิ้งจกทำรัง ผึ้งรู้จักดูดอาหารจากเกสรดอกไม้ต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนมนุษย์นั้นมีสัญชาตญาณน้อยมาก จนไม่สามารถช่วยในการดำรงชีวิตสัญชาตญาณของมนุษย์มีก็แต่เรื่อง